

Javlon ABDURASULOV,

Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti tayanch doktoranti, o'qituvchisi

E-mail: abdurasulovj1402@gmail.com

Istiqbolli xalqaro tadqiqotlar instituti Afg'oniston va Janubiy Osiyoni o'rganish markazi rahbari I.Gafarov taqrizi asosida

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASINING MINTAQAVIY TASHQI SIYOSATIDA AFG'ONISTON VEKTORI

Аннотация

Markaziy Osiyoda barqarorlikni ta'minlashga muhim ahamiyatga ega bo'lgan O'zbekiston Respublikasi tashqi siyosati faoliyatining olib borilishi, nazariy- konseptual jihatlarini hamda Afg'oniston vektorining mintaqadagi geosiyosiy barqarorlikni ta'minlashdagi bir qancha bosqichlarga ajratilib ko'rib chiqiladi. Maqolda zamonaviy tendensiyalar qamrab olinadi. Jumladan, 2021-yildan keyingi siyosiy voqelikka alohida ahamiyat berilgan.

Kalit so'zlar: Markaziy Osiyo, Afg'oniston, Janubiy Osiyo, geosiyosat, milliy xavfsizlik, Konstitutsiya, Tolibon harakati, ichki va tashqi siyosat, Normativ-huquqiy tahlil.

THE AFGHANISTAN VECTOR IN THE REGIONAL FOREIGN POLICY OF THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN

Annotation

This article examines the foreign policy of the Republic of Uzbekistan, which plays a crucial role in ensuring stability in Central Asia. It analyzes the theoretical and conceptual aspects of this policy, with particular attention to the Afghanistan vector and its stages in contributing to geopolitical stability in the region. The article also covers current trends, with special emphasis on the political developments since 2021.

Key words: Central Asia, Afghanistan, South Asia, geopolitics, national security, Constitution, Taliban movement, domestic and foreign policy, normative-legal analysis.

АФГАНИСТАНСКИЙ ВЕКТОР В РЕГИОНАЛЬНОЙ ВНЕШНЕЙ ПОЛИТИКЕ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН

Аннотация

В статье рассматривается внешняя политика Республики Узбекистан, играющая ключевую роль в обеспечении стабильности в Центральной Азии. Анализируются теоретико-концептуальные аспекты данной политики, с особым вниманием к афганскому вектору и его этапам в контексте обеспечения геополитической стабильности в регионе. В статье также освещаются современные тенденции, с акцентом на политические события, происходящие после 2021 года.

Ключевые слова: Центральная Азия, Афганистан, Южная Азия, геополитика, национальная безопасность, Конституция, движение «Талибан», внутренняя и внешняя политика, нормативно-правовой анализ.

Kirish. Mustaqillikning dastlabki yillarida davlat suverenitetini va mustaqillikni mustahkamlab borish, davlatlar hamda xalqaro tashkilotlar bilan diplomatik munosabatlarni o'rnatish, milliy xavfsizlikni ta'minlashni tizimli yo'lga qo'yish, eng ma'qul bo'lgan iqtisodiy rivojlanish strategiyasini tanlab olish, tashqi siyosatda muvozanatni saqlash bo'yicha asosiy prinsiplarni belgilab olish, suv va energiya resurslarini boshqarish tizimini yaratish, mamlakat hududida siyosiy-ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashga qaratilgan huquqiy asoslarni ishlab chiqish kabi juda ko'plab fundamental masalalar o'z yechimini kutib yotgan edi[1]. Barchasining Institutsional asoslari yaratildi hamda samarali hal qilish bo'yicha keng ko'lamli ishlar olib borildi va yanada Institutsional shaklda davom ettirilmoqda.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. Janubiy Osiyo va Afg'oniston bo'yicha mutaxassis Akmalov Shoislom O'zbekiston tashqi geosiyosiy maqsadlarini quyidagicha ta'riflaydi. "O'zbekiston boshqa davlatlar bilan geosiyosiy maydonda raqobatlashish yoki o'z ta'sir doirasini kengaytirib, boshqa davlatlar hisobiga foyda ko'rishni maqsad qilmaydi. Toshkentning asosiy ustuvor yo'nalishi Afg'onistonda barqaror tinchlikka erishish hamda Janubiy Osiyo davlatlari bilan savdo, madaniy va turistik aloqalarni rivojlantirish orqali Hind okeanidagi portlarga eng qisqa yo'lni ochishdan iborat"[2].

Bizningcha, O'zbekistonning mintaqadagi tashqi siyosatini Xalqaro munosabatlarning Liberal siyosiy maktab

vakillarining qarashlari asosida tushuntirib berish, tadqiqotning samaradorligini yanada oshirishga xizmat qilsa, ikkinchi tomondan tadqiqotchilar tomonidan izlanishning mohiyatini to'liq tushunishiga yordam beradi. Liberalizm fundamental g'oyalari va uning O'zbekiston tashqi siyosatidagi o'z aksini topganligiga qisqacha to'xtalib o'tishni lozim topdik. Bundan tashqari, Afg'oniston hududidagi bir necha o'n yillikdagi harbiy harakatlar O'zbekiston tashqi siyosatidagi siyosiy liberal qarashlarining dolzarbligini yanada oshirib yuboradi. Liberalizmning dastlabki g'oyalari XVII asrda Yevropada, ayniqsa Buyuk Britaniya va Gollandiyada paydo bo'lgan (namoyondalari: Adam Smit, Jon Styuart Mill, Fridrix Hayek, John Meynard Keyns, Marta Nussbaum)[3]. Bu davrda Yevropada shaxsiy erkinlik va mulkchilik huquqlariga asoslangan jamiyat g'oyalari rivojlanib bordi[4]. Tahlillarimizga muvofiq, XXI asrga kelib, Liberal siyosiy maktab vakillari global muammolar - xavfsizlik, iqlim o'zgarishi, inson huquqlari, xalqaro hamkorlik va institutlar rolini kuchaytirish kabi masalalarga e'tibor qaratib, o'z qarashlarini zamonaviy jarayonlarga moslashtirdi.

2023-yil 30-aprelda qabul qilingan O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 17-moddasida ko'zda tutilgan tashqi siyosat prinsiplari[5] hamda 2022 - 2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasida[6] ko'rsatilgan maqsadlarning ichki va tashqi siyosat yo'nalishlarida liberal maktab vakillarining qarashlariga o'xshash jihatlarini uchratishimiz mumkin.

Liberalizm siyosiy va falsafiy ideologiya sifatida bir qator olimlarning izlanishlari va qarashlari asosida muntazam rivojlanib kelmokda.

Mintaqadagi barqarorlikni ta'minlashga qaratilgan O'zbekiston faol liberal tashqi siyosati Markaziy Osiyo mamlakatlari orasida ko'plab muammolarni tinch diplomatik yo'l bilan hal qilishga olib keldi. Misol uchun, Qirg'iziston va Tojikiston bilan chegara muammolarining muzokaralar yo'li bilan hal qilingani. Shuningdek, afg'on muammosini hal qilish uchun olib borilayotgan sa'y-harakatlar, O'zbekiston tashqi siyosatida geosiyosiy keskinlik hududini iqtisodiy imkoniyat hududiga aylantirish va buni butun dunyoga ishonitirishga urinishlari o'z natijasini bermokda. Sh.Mirziyoyev 2022-yil 26-iyulda "Afg'oniston: xavfsizlik va iqtisodiy taraqqiyot" mavzusidagi xalqaro konferensiya ishtirokchilar diqqatini Afg'onistondagi iqtisodiy imkoniyatlarga qaratadi[7]. Fikrimizcha, liberalizm qarashlari asosida tadqiqot ishini tushuntirib berishga ehtiyoj qismi: hududlarning iqtisodiy imkoniyatlarida demografik omillar hamda kelajak sunniy intellekti rivojlanib borishida namoyon bo'lmoqda. Jumladan, uzoq yillik xarbiy harakatlar Afg'onistonda barqarorlikka olib kelmadi. B.Britaniyalik jurnalist Fergussonning, Afg'onistonda tinchlikka erishish kaliti – bu "Tolibon" bilan muzokaralar (muzokaralari, yarashish, qayta integratsiya) bo'lib, "Tolibon" muvaqqat hukumatini integratsiya jarayonlarni tezlashtiradi degan fikrlari [8] mintaqada barqarorlikni ta'minlashning asosiy kalitlaridan biri liberal qarashlar yordamida ijobiy hal qilishga undaydi.

O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 17-moddasida tashqi siyosatning prinsiplari sanab o'tilgan, ular: tashqi siyosatda davlatlarning suveren tengligi, kuch ishlatmaslik yoki kuch bilan tahdid qilmaslik, chegaralarning daxlsizligi, nizolarni tinch yo'l bilan hal etish, boshqa davlatlarning ichki ishlariga aralashmaslik va xalqaro huquqning umum e'tirof etilgan boshqa qoidalari va normalariga asoslanadi[9]. O'zbekiston tashqi siyosati mustaqillikka erishgandan boshlab XXI asrning dastlabki choragida yuqorida sanab o'tilgan liberal qarashlar va huquqiy hujjatlari asosida tashqi siyosati amalga oshirilgan.

O'zbekiston tashqi siyosatining ustuvor yo'nalishlarida–Afg'oniston. "2022 – 2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi PF-60-sonning 95-maqsadida "An'anaviy hamkorlarimiz bilan munosabatlarni yana-da rivojlantirish, tashqi aloqalar geografiyasini kengaytirishga ustuvor ahamiyat qaratib, iqtisodiy diplomatiyani kuchaytirish" ko'rsatilgan. Markaziy Osiyo va Afg'onistonga alohida urg'u qaratilgan[10]. Bu mintaqada joylashgan davlatlar bilan hamkorlik qilish orqali O'zbekiston o'zining milliy manfaatlarini himoya qilish, mintaqaviy barqarorlikni ta'minlash va iqtisodiy rivojlanishga erishishni maqsad qildi.

Markaziy Osiyo davlatlarining xavfsizligi va barqaror rivojlanishiga tahdidlar beqaror Afg'onistondan kelib chiqayotgan terrorizm, diniy fundamentalizm va narkotik moddalar tarqalishi uzoq muddatli xususiyatga ega. Xususan, Siyosatshunos Nojumi N. "Tolibon" muvaqqat hukumati tomonidan o'z mamlakatlarida islomiy ekstremizmning kuchayishi haqida xavotir bildirgandi[11]. Fikrimizcha, narkotik savdosi hamda ekstrimizmning afg'on diyorida tarqalishiga faqat ichki faktorlarni sabab qilib ko'rsatish noo'rin. Tashqi kuchlar manfaatlarini, ichki iqtisodiy tangliklar ham sabab qilib olishimiz mumkin. Iqtisodiy barqarorlik ta'minlamasdan, ocharchilikni bartaraf etmasdan turib narkotik savdosini qisqartirish haqida gapirish etak aytganga o'xshatish mumkin.

Tadqiqot metodologiyasi. Ushbu ilmiy maqolani to'g'ri tashkil qilish va ko'zlangan maqsadga erishish uchun ilmiy tadqiqot metodlarining quyidagi turlaridan foydalanildi:

Normativ-huquqiy tahlil, tarixiy, umumiyashtirish, taqqoslash, kuzatish, analiz va sintez.

Tahlil va natijalar. Mustaqil O'zbekistonning post-sovet davridagi Afg'onistonga nisbatan tashqi siyosatini tahlil qilish to'rtta aniq bosqichni ajratib ko'rsatishga imkon beradi: 1991-2001, 2001-2016, 2016-2021 va 2021-2025 yillar.

Birinchi bosqich, (1991-2001-yillar), Mustaqillikdan keyingi dastlabki yondashuv. Bunda O'zbekiston mustaqil tashqi siyosatini shakllantira boshladi, Afg'onistonda ichki urushlar (mujahedlar o'rtasida, so'ngra Tolibon va Shimoliy Alyans o'rtasida) munosabatlarning cheklangan bo'lishiga olib keldi. O'zbekiston Tolibon harakatining xavfini tan olib, unga nisbatan ehtiyotkor siyosat yuritdi. O'zbekiston Respublikasining birinchi prezidenti I.A. Karimov tomonidan 1993-yil yil 26-28 sentyabr kunlari bo'lib o'tgan, BMT ning 48-sessiyasidagi nutqda Afg'onistondagi muammo bu mintaqaviy muammo emasligini, balki bu global muammo ekanligi ta'kidlab o'tgan. O'zbekiston nafaqat mintaqada balki, dunyoda tinchlik o'rnatilishi, davlatlar o'rtasidagi integratsion jarayonlarni rivojlantirish tarafdoridir[12]. Ushbu nutqda ko'tarilgan masala mana yillardirki o'z ahamiyatini saqlab qolmoqda. 1995-yil 24-oktyabrda BMTning 50 yilligi munosabati bilan bo'lib o'tgan tantanali yig'ilishda I.Karimov BMT Xavfsizlik Kengashiga Afg'onistonga qurol olib kirishni taqiqlash taklifi bilan murojaat qildi[13]. Darhaqiqat, Afg'onistondagi turli guruhlarining tashqi kuchlar tomonidan qurol-yarog' aslahalari bilan ta'minlanishi Markaziy Osiyo mintaqasi bilan birgalikda jahon hamjamiyatini ham jiddiy tashvishiga sabab bo'ldi. O'zbekistonning afg'on mojarosini tartibga solish bo'yicha asosiy g'oyasi harbiy komponentni kamaytirishga va Afg'oniston iqtisodiyotini tiklash masalalariga ko'proq e'tibor qaratishga qaratilgan edi. Tahlillarimizga ko'ra, "Tolibon" harakati hamda Afg'onistonga nisbatan havf tug'duruvchi sifatida qaralgan. Buni O'zbekiston endi mustaqillikka erishgan hamda Afg'oniston ichidagi harbiy harakatlar shunday yo'lni talashga olib kelgani bilan izohlashimiz mumkin.

Ikkinchi bosqich, (2001-2016) AQSh boshchiligidagi koalitsiya davrida AQSh va NATO kuchlarining Afg'onistonga kirishi. 2016-yilgacha bo'lgan davrda O'zbekistonning Afg'oniston yo'nalishidagi tashqi siyosatini retrospektiv tahlil tamoyillari, yondashuvlari, hamkorlik yo'nalishlari va natijalar asosida ko'rib chiqish lozim topildik. Geografik, geosiyosiy va geoiqtisodiy omillar sababli O'zbekiston Afg'oniston qo'shni davlatlari orasida ushbu mamlakatdagi muammolarni hal qilish jarayonida asosiy ishtirokchilardan biri hisoblanadi.

2012-yil iyul oyida tasdiqlangan O'zbekiston Respublikasi tashqi siyosat konsepsiyasini O'zbekistonning o'rtta va uzoq muddatli tashqi siyosiy strategiyasini belgilab berdi, unda ustuvor yo'nalishi Markaziy Osiyo bo'lib, uning hayotiy muhim manfaatlarini shu mintaqada bilan bog'liq. Konsepsiyaga ko'ra, Markaziy Osiyodagi muammolar mintaqada davlatlari tomonidan tashqi kuchlarning aralashuvizis hal qilinishi lozim[14]. Bizningcha, O'zbekiston tashqi siyosat konsepsiyasini ishlab chiqish va qabul qilish mintaqada xavfsizligini ta'minlash bo'yicha ilgari qo'llanilgan yondashuvlar va o'rnatilgan tajribaning (ijobiy hamda salbiy jihatlari bilan birga) umumlashmasi edi. Ushbu hujjat O'zbekistonning Afg'onistondagi vaziyatlarni tartibga solishdagi qo'shni ichki munosabatlari mantiqiy davomidir. Qo'shni davlatlar xususan, Afg'onistonda tinchlik va barqarorlikni ta'minlashga ko'maklashish Konsepsiyaning eng muhim yo'nalishlaridan biri sifatida belgilandi.

O'zbekiston 2002-yildan boshlab iqtisodiy sohada Kobul bilan faol hamkorlikni boshladi. Bu natijada O'zbekiston va Afg'oniston o'rtasidagi o'zaro savdo hajmi sezilarli darajada oshdi. Masalan, 2007-yildan boshlab ikki davlat o'rtasidagi tovar ayirboshlash hajmi keskin o'sdi. Agar

2005-yilgacha bu ko'rsatkich 130 million dollardan oshmagan bo'lsa, 2007-yilda u 326 million dollarga, 2008-yilda esa 520 million dollarga yetdi. 2010-yilda O'zbekiston Afg'onistonning yetakchi uchta importchisi qatoridan joy oldi (Pokiston – 877 mln dollar, Rossiya – 804 mln dollardan keyin). 2010-yil yakunlari bo'yicha O'zbekiston va Afg'oniston o'rtasidagi tovar ayirboshlash hajmi 663,5 million dollarni tashkil etdi, shu jumladan eksport – 663,3 million dollar, import – 0,2 million dollarni tashkil qildi. O'zbekistonning ijobiy savdo saldosi 663,1 million dollarni tashkil etdi. 2011-yilda esa ushbu ko'rsatkich 798,6 million dollarga yetdi (eksport – 797,7 mln dollar, import – 0,9 mln dollar)[15].

Shu bilan birga, O'zbekiston tomonidan Afg'onistonni qayta tiklash dasturi doirasida “Mozori Sharif – Qobul” yo'nalishida 11 ta ko'priq qurildi. Shuningdek, Qobuldan O'zbekiston davlat chegarasi tomon uzunligi 442 km bo'lgan 220 kVli yuqori voltli elektr tarmog'i qurilishi yakunlandi(2010-yil). Ushbu elektr tarmog'i O'zbekiston elektr energiya tizimiga “Surxon” (O'zbekiston) va “Hayraton” (Afg'oniston) elektr podstantsiyalari orasida 43 km uzunlikdagi elektr uzatish liniyasi orqali ulangan. Ushbu yuqori voltli liniya orqali dastlab 150 MVt, keyinchalik esa 300 MVt elektr energiyasi O'zbekiston energiya tizimidan Afg'onistonga yetkazib berildi. Loyiha qiymati 198 million AQSh dollaridan oshdi.

2009–2010-yillarda “O'zbekiston temir yo'llari” davlat aksiyadorlik kompaniyasi “Hayraton – Mozori Sharif” temir yo'li uchastkasini qurish loyihasini amalga oshirdi. Ushbu temir yo'lining uzunligi 75 km bo'lib, umumiy qiymati 129 million AQSh dollarini tashkil etdi. Ushbu yo'l xalqaro yuk tashish hajmini (yiliga taxminan 3 million tonna) oshirishning muhim omiliga aylandi. Afg'oniston iqtisodiyoti o'sishini va ayniqsa, mamlakat ichidagi sanoat ishlab chiqarishini sekinlashtirayotgan asosiy muammolardan biri infratuzilmaning – transport kommunikatsiyalari, suv va energiya ta'minoti tarmoqlarining yetishmasligidir. Shu nuqtai nazardan, Afg'oniston hududi orqali temir yo'l qurilishi loyihasi muhim ahamiyat kasb etdi

Tahlillarimizga ko'ra, ushu davr mobaynida Afg'oniston mojarosini hal qilish borasida O'zbekistonning pozitsiyasi dastlab ikki asosiy tamoyilga asoslangani bilan alohida ahamiyat kasb etad:

1. Harbiy harakatlar orqali mojaroni hal qilishning imkonsizligini tan olish;

2. Mojaroni tartibga solish va Afg'onistonni qayta tiklash dasturida iqtisodiy komponentning ahamiyati va rolini oshirish.

Fikrimizcha, O'zbekiston-Afg'oniston munosabatlariga yangi imkoniyatlar yaratdi. Jumladan, gumanitar yordam, elektr energiyasi bilan ta'minoti, Termiz orqali tranziti yo'lga qo'yildi. Bizningcha, ushbu vaqt masofani saqlagan holda ammo, ehtiyotkorlik davri bo'lib, tinchlik va xavfsizlik masalalari asosiy ustuvor yo'nalish bo'lib qolaverdi.

Uchinchi bosqich, (2016–2021) Sh.Mirziyoyev davrining yangi tashqi siyosiy ochiqligi davri. Ushbu davr

mintaqaviy yaqinlashuv siyosatini boshlab bergani bilan xarakterlanadi. Tahlillarimizga ko'ra ushbu davr Afg'oniston barqarorlikni ta'minlash borasidagi xalqaro konferensiya o'tkazishi, temir yo'l, elektr tarmoqlari va infratuzilma loyihalari orqali Afg'oniston bilan aloqalar chuqurlashtirish, Afg'onistonni Markaziy Osiyoga bog'lovchi tranzit mintaqasi sifatida ko'rish kuchaygani bilan alohida ajralab turadi. Bizningcha, AQSH hukumatining 2021-yilda Afg'oniston hududidan chiqib ketishida 20 yil davom etgan faoliyat natijasida quyidagi asosiy muammolarni hal qilishning imkoni bo'lmadi: xavfsizlikni ta'minlash, siyosiy boshqaruvga qodir hukumat shakllantirish, mamlakatning barqaror iqtisodiy rivojlanishi uchun sharoit yaratish.

To'rtinchi bosqich, (2021–2025) Tolibonning qaytishi va yangi reallikka moslashuv davri. O'rganishlarimizga ko'ra, ushbu davr quyidagi o'ziga xosligi bilan ajralib turadi: “Tolibon”ning ikkinchi marta hokimiyatga qaytishi yangi geosiyosiy sharoitlarni yuzaga keltirishi, O'zbekiston Tolibon bilan pragmatik muloqotni tanladi, diplomatik aloqalarni intensiv davom ettirdi, insonparvarlik yordami sini oshdi hamda transchegaraviy loyihalarni rivojlantirish hamda Afg'oniston hududini iqtisodiy imkoniyat sifatida qarash keng tarqala boshlagani bilan farqlandi. Uchinchi hamda to'rtinchi bosqichlari haqida keyingi boblarda batafsil tahlil qilinadi hamda to'xtalib o'tiladi.

Xulosa va takliflar. Afg'onistonni ichki va tashqi siyosiy kuchlar manfaatlari to'qnashadi-ganlarning hech biri mutlaq ustunlikka erish olmaydigan “geosiyosiy arosat maydoni” deb atash mumkin. Ana shunday ziddiyatli bir muhitda va xavfli geografiyada joylashgan Afg'oniston bilan ikki tomonlama aloqalarni rivojlantirish hech bir uzoq va yaqin qo'shni davlat uchun oson kechmaganni bilib olishimiz mumkin. Fikrimizcha, O'zbekistonning Afg'onistonga nisbatan tashqi va iqtisodiy siyosatini, hamkorlikning tamoyillari, yondashuvlari, yo'nalishlari, natijalarini tahlil qilish, yangi chaqiriqlar, Afg'onistonda hokimiyat o'zgarishi bilan bog'liq xavf-xatarlar va imkoniyatlarni hisobga olgan holda O'zbekiston tashqi siyosatining o'rta va uzoq muddatli istiqbolaridagi asosiy ustuvorliklari aniqlash imkonini beradi.

O'zbekistonning geosiyosiy joylashuvi va qo'shni davlatlar imkoniyatlarini inobatga olgan holda olib borilayotgan liberal ichki va tashqi siyosat ijobiy natijalar bermayotgan. Mintaqadagi barqarorlikni ta'minlashga qaratilgan bu siyosat diplomatik yo'l bilan muammolarni hal etishda samarali bo'lib, Afg'onistondagi uzoq yillik mojarolar uzoq yillar AQSH harbiy kuchlarining muvaffaqiyatsizligi fonida yanada dolzarb tus olmoqda. Harbiy harakatlarni kamaytirish va iqtisodiy tiklanishga e'tibor qaratish dolzarb masalaga aylangan.

Markaziy Osiyoda geosiyosiy va geoiqtisodiy jarayonlar jadallashmoqda. Transport-logistika yo'laklarining rivojlanishi mintaqaning strategik ahamiyatini oshirmoqda. Shu bilan birga, suv resurslaridan foydalanishdagi huquqiy bo'shliqlar davlatlar o'rtasida ziddiyatlarga sabab bo'lmoqda. Bu esa mintaqada suv tanqisligining keskinlashuvi xavfini kuchaytirmoqda degan xulosaga kelindi.

ADABIYOTLAR

1. “O'zbekiston Respublikasi tashqi siyosiy faoliyatining asosiy prinsiplari to'g'risida” O'zbekiston Respublikasining 26.12.1996-yildagi 336-I-son qonuni <https://www.lex.uz/ru/docs/-39149>
2. Акмалов Ш. Геополитический разрыв между Центральной и Южной Азией в свете афганского фактора. Институт Ближнего Востока. 2022.;
3. Фонд Фридриха Науманна «Европейский диалог» фонд «Либеральная миссия» “Либерализм в XXI веке: современные вызовы свободе и новые либеральные ответы” экспертная группа 2019 с. 48–76
4. Andrew Moravcsik “Liberalism and International Relations Theory” Cambridge: MIT Press, 2003, p.4–20
5. 2023-yil 30-aprelda qabul qilingan O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi <https://lex.uz/uz/docs/-6445145>
6. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni, 28.01.2022-yildagi PF-60-son <https://lex.uz/docs/-5841063>

7. Mirziyoyev Sh. 2022-yil 26-iyulda "Afg'oniston: xavfsizlik va iqtisodiy taraqqiyot" mavzusidagi xalqaro konferensiyadagi nutqi <https://president.uz/oz/lists/view/5377>
8. Fergusson J. Taliban: The Unknown Enemy. Cambridge: Da Capo Press. 2020. 416 p.
9. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 17-moddasi. 2023-yil 1-may <https://lex.uz/docs/-6445145?OND>
10. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi PF-60-son "2022 – 2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi farmoni <https://lex.uz/ru/docs/5841063>
11. Nojumi N. "Afghanistan in the international system" 2002
12. Каримов И.А. Ўзбекистон ХХИ аср бўсағасида: хавфсизликка таҳдид, барқарорлик шартлари ва тараққиёт кафолатлари. –Т.:Ўзбекистон, 1997 б-39.
13. Каримов И.А. Бирлашган Миллатлар Ташкилоти Бош Ассамблеясидаги нутқи.
14. Karimov I.A. Bunyodkor yo'lidan T. O'zbekiston B: 56-57
15. 2012-yil 10-sentabrda O'RQ-330-son bilan tasdiqlangan O'zbekiston tashqi siyosat konsepsiyasi